Breu viatge sentimental sobre el pont que vincula Itàlia a Barcelona

Autoria: Amaranta Sbardella
Traducció de Xavier Valls i Guinovart
Títol: *Solare, notturna e sonora: Literatura i cultura italiana a Barcelona*
Editorial: Ajuntament de Barcelona, Barcelona,2025
207 pàgines

El títol del llibre de l'escriptora i traductora Amaranta Sbardella, estudiosa amatent de les lletres catalanes, s'inspira en una citació de Massimo Bontempelli. L'obra està estructurada en una introducció, set capítols, un afegitó, una pàgina d'agraïments i una acurada bibliografia. Cada capítol, dividit en diverses seccions, s'inicia amb una citació d'un personatge de renom que en suggereix el contingut: Montale, Pasolini, Bontempelli, Pirandello, Strehler, Calvino i Natalia Ginzburg. A l'interior de les seccions hi ha fotografies dels fets que s'expliquen o dels personatges que els protagonitzen a més d'altres referències que corroboren o eixamplen allò que s'explica en el text.

El contingut presenta de manera minuciosa l'entramat de relacions entre Barcelona i Itàlia durant més d'un segle. Un entramat que abasta les relacions comercials, polítiques, esportives, literàries, editorials, –el pioner de les quals és Emanuele Maucci– intercanvis culturals –òpera, cinema, teatre–, traduccions etc.

El llibre s'inicia explicant que, tot i que l'emigració d'italians a Barcelona es remunta a l'Edat Mitjana i al Renaixement, aquest fenomen es consolida modernament amb

l'Exposició Universal de 1888 a la qual Itàlia envia naus de guerra. Hi assisteixen també escriptors de la categoria d'Ungaretti i Gadda. A partir d'aquest moment es traslladen a la ciutat empresaris que funden hotels, bars, cafès i empreses. A principis del segle XX la població italiana comença a organitzar-se en institucions: es creen les escoles salesianes de Don Bosco i les de Maria Montessori, i arrelen les empreses Pirelli, Seat (filial de la Fiat), Hispano Olivetti que van ocupant un lloc molt rellevant en les relacions econòmiques. El 1865 es funda a Barcelona La Casa degli Italiani, el 1910 s'inaugura la Societat Dante Alighieri, el 1950 l'Istituto Italiano i les relacions Barcelona-Itàlia s'estrenyen i es consoliden.

Quan esclata la guerra civil, els italians que viuen a Barcelona –i altres vinguts d'Itàlia– es posen al costat del govern elegit democràticament, i alguns lluiten per defensar-lo. Les tropes de Mussolini, en canvi, es posen al costat dels rebels i el 1937 bombardegen Barcelona gairebé durant un any causant el terror i la mort dins la societat civil. Acabada la guerra els italians no volen sentir parlar del règim de Franco i les relacions se'n ressenten. A finals dels 50 i durant els 60 els contactes es reprenen sobretot en el sector editorial (Einaudi, Barral, Feltrinelli, Tusquets i, més tard, Edicions 62 amb Josep Mª Castellet i Anagrama de Jordi Herralde) i la literatura –lluitant colze a colze amb la censura– s'encamina cap a nous horitzons. Barral i Einaudi són els artífexs dels Premis Formentor i de la xarxa que les diferents editorials implicades creen com una alternativa al tancament que imposava el franquisme amb l'objectiu de difondre la cultura.

En aquest context de relacions no es pot deixar de banda l'esport, i encara menys una fita tan decisiva com el Mundial de 1982, en què la selecció italiana dirigida per Bearzot va guanyar l'Argentina i el Brasil en un estadi de Sarrià que restarà, segurament per sempre, en el record de tots el que hi eren presents. (Per cert, en la imatge del cèlebre partit contra Brasil que il·lustra l'explicació dels fets, el jugador italià retratat no és Paolo Rossi com diu el peu de la foto, sinó Giancarlo Antognoni).

És especialment interessant el capítol dedicat a la poesia en què s'explica amb tota minuciositat la vinguda a Barcelona de poetes de la categoria d'Ungaretti, Montale, Quasimodo i també de Pasolini, defensor de les llengües minoritàries, que l'any 1965 havia de donar una conferència sobre "Contaminació estilística" al Paranimf de la Facultat de Medicina. En aquestes pàgines Sbardella parla abastament dels contactes

que s'estableixen amb els escriptors del país, especialment amb Goytisolo que fa de guia a Pasolini en la seva visita a Barcelona des de la Bonanova, on s'allotjava l'italià, fins al Barrio Xino pel qual tenia una predilecció especial. L'última visita de PPP a Barcelona té lloc l'any 1975, pocs mesos abans de morir. Volia demanar a Dalí un dibuix per al cartell del seu film *Salò*, però la trobada acaba malament. Va deixar Barcelona amb un regust amarg: la ciutat, va observar, havia perdut la seva puresa.

Igualment remarcable és la part dedicada a la prosa. La Barcelona de postguerra és una desconeguda per als italians, "hi ha mar, però no es veu", diu Montale i no debades la producció novel·lística d'aquests anys presenta la misèria i decadència, especialment al voltant del Barri Gòtic. Més endavant, l'any 1983, Calvino parla de Floquet de Neu en un capítol de Palomar i Tabucchi, el 1985, a *La rancúnia i els núvols*, afirmarà que la ciutat és un antídot contra la rancúnia. Altres novel·listes importants visiten i parlen de Barcelona a les seves obres: Sciascia, Tondelli, Soldati –que narra l'èpic Mundial de 1982–, Balestrini –que en la seva novel·la coral, típicament sense puntuació, *I Furiosi*, del 1994, reprodueix l'efecte d'una onada que empeny els amants del futbol cap a l'estadi–, Aldo Busi, Daniele del Giudice –que ve a Barcelona per parlar de la narrativa italiana a la Casa de la Caritat–, etc.

Els comentaris dedicats a la música són extensos i encertats, –i van de l'òpera a la cançó melòdica: Renato Carosone, Marino Marini, Gianni Morandi, Rita Pavone, Jimmy Fontana, Mina, Luigi Tenco, i tants d'altres–, passant pel cinema i el teatre amb una precisió meticulosa. Pel que fa al cinema, les primeres pel·lícules italianes que arriben a Barcelona són de tema romàntic, després venen les de tema bèl·lic; però, a poc a poc, i malgrat la censura, fan cap els grans cineastes italians: Visconti, De Sica, Rossellini... És el moment del neorealisme, dels acords de coproducció oficials entre Itàlia i Espanya i dels cinemes Esplugues, tolerats per la censura. I així constatem l'entrada de la *nouvelle vague*, l'interès per la Barcelona gòtica, la prohibició del film *Salò* de Pasolini, i les adaptacions de novel·les barcelonines al cinema, protagonitzades per actrius tan conegudes com Stefania Sandrelli o Ornella Muti.

D'altra banda, als teatres barcelonins es poden veure obres de D'Annunzio, Pirandello, Goldoni i, més tard, d'autors com Dacia Maraini, Romeo Castellucci, Dario Fo o

Eduardo De Filippo. La Commedia dell'Arte, els titelles, el mim, ocupen també un lloc important en l'escena barcelonina així com el teatre independent dels anys 60-70: Els Joglars, Comediants, Dagoll Dagom, La Fura dels Baus, La Cubana que s'inspiren en la comèdia de l'art i en el mim.

El volum acaba amb un reconeixement a la tasca dels traductors i traductores i al seu paper com a figures valuoses d'intermediació cultural. S'hi esmenten els autors, els llibres traduïts tant de l'italià al català com al revés. Potser, en l'apartat "Comunitat 2.0", podríem afegir-hi autors que porten gairebé dues dècades residint en el territori i que segueixen escrivint la seva obra de creació en italià, entre els quals, Alessio Arena o Luigi Cojazzi, Però Sbardella dona veu gairebé a tothom i també dedica unes paraules d'admiració i reconeixement als hispanistes Vittorio Bodini, Mario Socrate, Oreste Macrí, Giuseppe Bellini que van traduir, importar i introduir la literatura espanyola (i en part també la catalana) a Itàlia.

En resum, es tracta d'un llibre d'alta divulgació necessari per conèixer gairebé al detall l'abast de les relacions entre Barcelona i Itàlia. La informació és molt àmplia i demana una atenció constant, però és també de lectura agradable: l'autora ens sedueix amb la seves explicacions i amb una prosa que flueix sense esculls, i que sovint s'amara d'uns tocs poètics que n'accentuen la bellesa.

Francesco Luti